

FRANCESC CANOSA

CATALUNYA
NO ACABA
A LA PANADELLA

*Un assaig breu i contundent a favor
de la pagesia, de Lleida i sobre
el problema de l'aigua a Catalunya.*

Francesc Canosa

**CATALUNYA
NO ACABA
A LA
PANADELLA**

Edicions Destino

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

© Francesc Canosa Farran, 2024

© de la fotografia de l'autor: Santi Iglesias

© Columna Edicions, Llibres i Comunicació, S.A.U. / Destino
Av. Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona

Primera edició: febrer del 2024

ISBN: 978-84-19734-06-8

Dipòsit legal: B. 503-2024

Fotocomposició: Grup62

Imprès a Catalunya - *Printed in Catalonia*

Taula

La frontera catalana: Panadella <i>checkpoint</i>	13
El gos d'atura mossega el Cobi	27
De país a territori: malsons de préssecs i destrals	45
S'ha independitzat Barcelona de Catalunya?	61
Porcs senglars humanitzats i pagesos animalitzats	91
Aigua Estat Confederal	105
Les tomates hamletianes: sucar o no sucar?	131
El món és la Panadella	147

**La frontera catalana: Panadella
*checkpoint***

Aprop - lluny. La pedagogia de tot plegat va arribant. El 24 de maig de 2023 a les onze del matí la plaça de Sant Jaume de Barcelona viu fracturada per l'ombra i el sol. Un pagès se m'atansa a la llamborda enfosquida que ocupo. «Hola». «Hola». «Noi, això s'acaba. Crec que serà el darrer cop que vindré a una cosa d'aquestes». «I això?». «A la tardor plego. Em jubilo». «I els fills?». «Re! No en volen saber res. Ho arrendaré i que sigui lo que Déu vulgui...». Un clonc-clonc fa saltar la conversa.

Una dona de tacons balladors ha penetrat a les llambordes de la plaça des del carrer Jaume I. Les sabates ens diuen que arriba tard. Desorientada. Confosa. Sense GPS existencial. No sap on va i ens escull. Tria el meu company alt i lluent que porta l'uniforme de la selecció: camisa de quadrets de camp de cereals de tot l'any;

pantalons marró soca de foc a terra i sabates reixades de terra de secà. Se'ns planta davant. Nerviosa, dispara com una única bala: «A quina hora venen els tractors?». «Quins tractors?».

Aquella senyora, ben mudada, jubilada, ve a veure tractors... però es troba que venen persones. Aquells pagesos que, com un reg gota a gota, van desembarcant a la plaça no menen tractors: només es duen a si mateixos. I aquella senyora vol tractors com qui corre afuat a veure la cavalcada de Reis i es fa lloc a empentes per ser a primera fila. Aquell regal estereotipat que fa tanta il·lusió. Però quan es desembolica ensopega amb allò. «No venen tractors? Com pot ser? Però si m'ho han dit!». «Qui?». «Ho han dit». «Qui? Perquè no ho han dit». Però n'hi ha que no volen saber la veritat: només volen que els donin aquella raó de pollastre a l'ast que tenen al cap donant tombs com una rostisseria.

Aquell dia a Barcelona venia la pell, no el ferro. Venia la Catalunya real, la de veritat. La que dona menjar. Els pagesos venen a Barcelona perquè s'estan morint. Escanyats. Ha passat una cosa que no havia passat mai. Bé, no havia passat en cent seixanta-un anys, i esclar, abans era impossible que passés. Per primer cop el canal d'Urgell tanca l'aixeta. No hi haurà aigua. Un

canal que ho dona tot a cent vint mil persones i setanta mil hectàrees agrícoles. Una de les obres hidràuliques més importants del món feta al seu moment (1853-1861). Cent quaranta-quatre quilòmetres de canal principal. Setanta-sis de canal auxiliar. Quatre séquies principals: cent dos quilòmetres. Tres mil quilòmetres de séquies de distribució i desaigües. El miracle humà que va fer passar tot el Ponent de Catalunya del desert al jardí. Del marró misèria al verd esperança. Aquí hi ha de tot per a tothom.

Això és una pista d'enlairament del futur permanent. Una rampa per volar a tot el planeta: pomes, peres, préssecs, blat, ordi, civada, tomates, enciams, bledes, alls, cebes, pastanagues... Un mar infinit. El canal és un estat confederat per l'aigua i un estat d'ànim. Per això és un fosforescent de present continu que brota de la terra i planta interrogants que són les grans preguntes que es fan a tot el món. Els pagesos, que són el wifi que ens connecta amb la terra, els sismogrames, tornen a ser l'avantguarda de les palpitations del temps.

Saber és recordar: tot es fa amb aigua. Una poma, un bistec, un xiclet... Tot. El que es veu i el que no es veu. El que ens posàvem a la boca i el que no. Sense aigua, res. Sense ali-

ments, res. Sense terra, res. Sense persones, res. Desert. Cementiri. Físic i neuronal. Tornem: la sequera assassina el menjar. Pèrdues milionàries. Els pagesos no cobren: res! Persones sense feina. Camps morts o moribunds. Paisatges esquarterats. Animals executats i esfumats. Pobles abandonats i desintegrats. Societats desnerides, famolenques, esquelètiques, anorèxiques: físicament, geogràficament, econòmicament, socialment, moralment, espiritualment... Zona catastròfica. Hora zulú. De guerra. De combat existencial. Fractura i factura. Per a ells? No! Per a tots! Aquesta és la qüestió: volem veure tractors i no volem veure persones. No volem veure. No ens volem veure ni sentir. Sentiu el clinc-clinc dins vostre?

Tot això arriba fins a la butxaca de tots. Menjar pels núvols, escàs, sòrdid. Teca que s'ha d'importar de qualsevol racó del planeta i de qualsevol manera. Energia, diners, suors, nutrició, salut, maldecaps... Contaminació al cub. Resultat: no és només que tots els números surtin negatius, és que hi ha una pèrdua total de l'aliment existencial bàsic: la llibertat. Llibertat de la panxa. Catalunya és independent alimentàriament. Autosuficient. Sobirania alimentària. Des del segle XIX, amb el canal d'Urgell (des-

prés amb l'Aragó-Catalunya, el Segarra-Garrigues...), vam crear el futur a taula. Catalunya és el graner (com es deia al segle XIX), el rebost, la carmanyola, el tàper, la nevera de Catalunya i d'Europa. Obrim la porta una mica.

Només a les estovalles horitzontals infinites de Ponent hi ha el 50% de la producció de pomes i peres de Catalunya, el 70% de tot l'estat espanyol. Això que en diem *sector agroalimentari*, com una frontissa que ens permet obrir de bat a bat la porta de casa, representa el 19% del PIB català. La terra i la indústria del ventre és el sector més important de l'economia del país. Directes i indirectes, ocupa més de cent setanta-set mil persones. És la Catalunya boca *in-out*: dins i fora. Menjar per a la taula catalana i per a la internacional. Tot això s'esmicola, s'esmuny. No ens alimentaran les molles.

Sense la llibertat del nyam-nyam: esclavitud. Submissió als altres. Famdependència. Ionquisme dels neocamells d'aliments. Servitud. Senyors i vassalls d'una nova edat mitjana governada per la monarquia de la manduca. Ja fa anys que multimilionaris compren zones de regadiu a tot el món. A cop de talonari. Si els seus més de vint mil regants volguessin, o els interessés, es podria adquirir amb maletí tota la zona del

canal d'Urgell. La societat (no-)líquida és això. Joc de Trons és xoc d'estòmacs.

Pocs i molts. Pocs menjaran molt i bé. Molts menjaran poc i malament. El disc dur sempre és la panxa. La caixa de cabals del ventre. El núvol virtual i real és una poma i no un cable coaxial. Si tot això desapareix és com extirpar les cames, els braços, el cervell a un país. Pot caminar? Pot pensar? Rumieu: podem tornar a dos segles endarrere. Quan es va fer tot, i ara es pot perdre tot. Retorn al desert, a la gana, al no-futur. Cap evolució: involució. A prop - lluny. El menjar, com la terra, és una pedagogia que no sap mentir.

Estem atrapats dins d'un capítol televisiu infantil de *Barri Sèsam*: petit-gran, a dalt - a baix, esquerra-dreta... Hi ha un país que no coneix, ni es vol conèixer. A prop - lluny. La dona se'n va amb la cua entre cames. Marxa per Jaume I. Els pagesos arriben pel mateix carrer. Lluny - a prop. Se sent: «Escolta, Barcelona». I es llegeix en una pancarta: «Salvem el que mengem. Sense pagesia, ramaderia ni agroindústria no hi ha país». Ella ja no hi és. Ni es veuen, ni se senten, ni es llegeixen, ni es troben. A prop - lluny. Res.

El miler de pagesos que arriben estan sols

amb desenes de periodistes enmig de la plaça de Sant Jaume. Reparteixen papers. Aquí està escrit el que venen a dir a Barcelona. Llegim-ne trossos:

«Venim a explicar-vos que Catalunya està patint. Patim una situació d'extrema sequera. Això ho posa en risc tot: la producció d'aliments, les estructures productives que ens assegurin el que mengem, el que som, el que decidim. Està en risc la nostra sobirania, la nostra llibertat alimentària. Venim a explicar-vos que el nostre país, les nostres ciutats, els nostres pobles necessiten una estratègia de futur... Salvem el nostre menjar. Salvem els nostres pagesos. Salvem les nostres persones. Salvem el nostre país. Salvem el nostre sistema productiu. Salvem la nostra sobirania, la nostra llibertat alimentària... Parlem i pactem un país que garanteixi l'aigua, els aliments i la vida. Pels que no hi són, pels que hi són i pels que hi seran. Perquè tots, tots, som això: la vida és créixer com un arbre, tot ho portem dins. De les arrels als fruits. Salvem-los, salvem-nos. Parlem i pactem el futur de tots».

Aquell dia els pagesos s'enduen les fotos de la jornada. Surten als mitjans. Però si algú els va sentir ja no els sent. Si algú els va veure ja no els

veu. No es vol saber res d'allà. De la llunyania. A prop - lluny. No és el nostre problema: és el vostre. A prop - lluny. Jo, sí; tu, no. No hi ha un nosaltres. Però més enllà d'aquelles fotos, n'hi ha unes altres que aquell dia no es van veure. Són les que expliquen genèticament el problema, la realitat. Mireu-les.

És possible que hi hagi persones que no ho sàpiguen, però els pagesos tenen mòbils i internet. Setmanes abans del desembarcament a Barcelona neix un grup de WhatsApp solitari, fortuït. Un misto digital. Uns quants pagesos assecats, desfets, desolats davant la sequera troben una manera per desfogar-se entre ells. Allò en hores es comença a omplir com l'aigua que no existia. El primer dia ja arriba a mil persones. No hi cap més gent. Creen un altre grup. S'omple. Un altre... Milers de persones. Quan em va arribar al mòbil de seguida em vaig fer una pregunta. Un pagès me la contesta.

«Aquí hi ha gent que mai diries! Gent que mai diu res, que mai fa res! És increïble, no m'ho acabo de creure». Hi és tothom: pagesos de totes les mides, treballadors del canal, regadors, regants, enginyers, intel·lectuals, passavolants, pixatinters, gent dels pobles... La riuada d'informació, de comentaris, d'idees, de tot, és

desbordant, descomunal, desorbitada. Durant dies allò és una foguera humana. Tot crema. Una central nuclear de (des)ànim. Hi ha tanta energia embotida, oprimida, veloç, desorientada, abatuda, que si algú pitgés el botó exacte hi hauria una explosió atòmica.

Aquell corrent humà, aquella solidaritat de la desesperació. Aquelles mans pitjant els botons amb més terra que pell. Tot allò es converteix en el moviment instantani d'«El Gran Urgell». Un crit, un SOS, un 112, un sanglot, un esgüell de trenc d'alba a punt de matança. Quan aquell 24 de maig, a aquella hora que el sol comença a fer el suc de taronja del dia, pels telèfons circulaven unes fotos d'alguns d'aquells pagesos que anaven cap a Barcelona. Paraven a esmorzar. I ho feien a la Panadella.

Joan Coromines coneixia bé la Panadella. Aquest senyor no és un nom de carrer, és un detectiu de la llengua. Filòleg i un dels màxims especialistes en lingüística romànica. Es va passar tota la vida interrogant paraules. I sacsejant etimològicament la Panadella va acabar confessant que vol dir Pa i Beure. A la Panadella els éssers s'aturen per a això. I després continuen el llarg viatge. La Panadella ha estat un present continu d'aquest país. Un gerundi de la nostra

existència. El gir de guió de la nostra història i de les nostres històries.

La Panadella és molt petita, però és molt gran. Nucli del municipi de Montmaneu (l'Anoia). 710 metres d'altitud. Hi viuen una quarantena de persones. Però aquí hi ha passat tot i tothom. De via romana a camí ral, reial. Sí, protegits pels nostres reis del Joc-Xoc de Trons genètic. L'autopista política, econòmica, social, militar del que som: la Corona catalanoaragonesa (1162). El camí més directe entre Barcelona (comtat de Barcelona), Lleida-Balaguer (comtat d'Urgell) i Saragossa (regne d'Aragó). I a partir d'aquí endinsar-se al regne de Castella. Som això: l'asfalt de la primera confederació universal. Confederació politicosocial i protoconfederació xarxa. Des del 1162 existeix l'actual autovia A2 (antiga N-II). Aquesta és la realitat: ni a prop ni lluny. Aquí per a tothom.

La Panadella és un dels nodes de Catalunya. Una infraestructura humana i comunicativa. Per aquí circulaven, s'aturaven, rumiaven, pactaven, enraonaven, continuaven idees, notícies, missatges, productes, mercaderies, persones... Tot. Conegut com el Camí del Blat des dels dies de l'edat mitjana i els dies del canal d'Urgell. Blat, fruita, hortalisses que de Ponent van a

Barcelona. I de Barcelona a Europa, al món. El menjar i les ganes de menjar. La set i els assedegats. La Panadella és la capital. Capital de l'entremig.

La Panadella, a mig camí de tot. Frontissa que obre els porticons. La Panadella emmiralla les conques del Segre i el Llobregat. La Panadella, punt de trobada del múscul del català oriental i occidental. La Panadella, encontre natural de la geografia de Lleida, Barcelona i Tarragona: aquí es toquen les plaques tectòniques. Barana de la Catalunya Vella i la Catalunya Nova. La Panadella, memòria col·lectiva en moviment: de les parades per fer un tallat, un cafè amb llet gegant, entrepans de pernil colossals, pa de pesic infinit... Famílies, parelles, escolars, transportistes, camioners, passavolants... Tothom té una Panadella. Tothom en té un tros, un bocí, un cassigall. La Panadella és l'olla catalana, el tren-cadís gaudinià, la coca de recapte, l'allioli... que fa un país.

I aquells pagesos, aquell dia, parant a la Panadella, fan un ritual molt antic. Pa i beure. El que ells fan per als altres. Per a tots. S'aturen per reposar. Per necessitat, respecte, reconeixement, existència. Però el que abans era comunicació s'ha convertit en incomunicació. El que

veia tothom molts ja no ho veuen. La Panadella ara és una frontera. Panadella *checkpoint*. Es necessita passaport mental i físic. Molts catalans creuen que Catalunya acaba a la Panadella. Que més enllà no hi ha vida. Que no hi ha res. Una dimensió desconeguda. Des de fa anys hi ha un procés de lobotomització del país. Formatació. S'encasten xips als caps per no veure i no sentir. Reset.

Catalunya té un problema oftalmològic: el país no es veu i no es (re)coneix. Una Barcelona estràbica que no sap on mirar (a voltes es fixa en Madrid, d'altres en París o si cal en Namíbia), però també parts del país (pobles, ciutats) miops que no hi veuen més enllà. Per això la senyora i el pagès no es veuen. Són d'un altre planeta. Els seus ulls no miren en la mateixa direcció. No hi ha el mateix país, no hi ha el mateix món. Per això, n'hi ha que creuen que es mengen tractors i no pomes. Per això, el problema no és que ciutats físiques i mentals com Barcelona s'hagin fet grans: és que s'han tornat analfabetes existencials. No saben diferenciar un tractor d'una persona.